

813.074/2

1000

НАРОДНА КНИЖКА

Ч. 2.

*Sw Nikolaevich.*

Л. Н. ТОЛСТОЙ

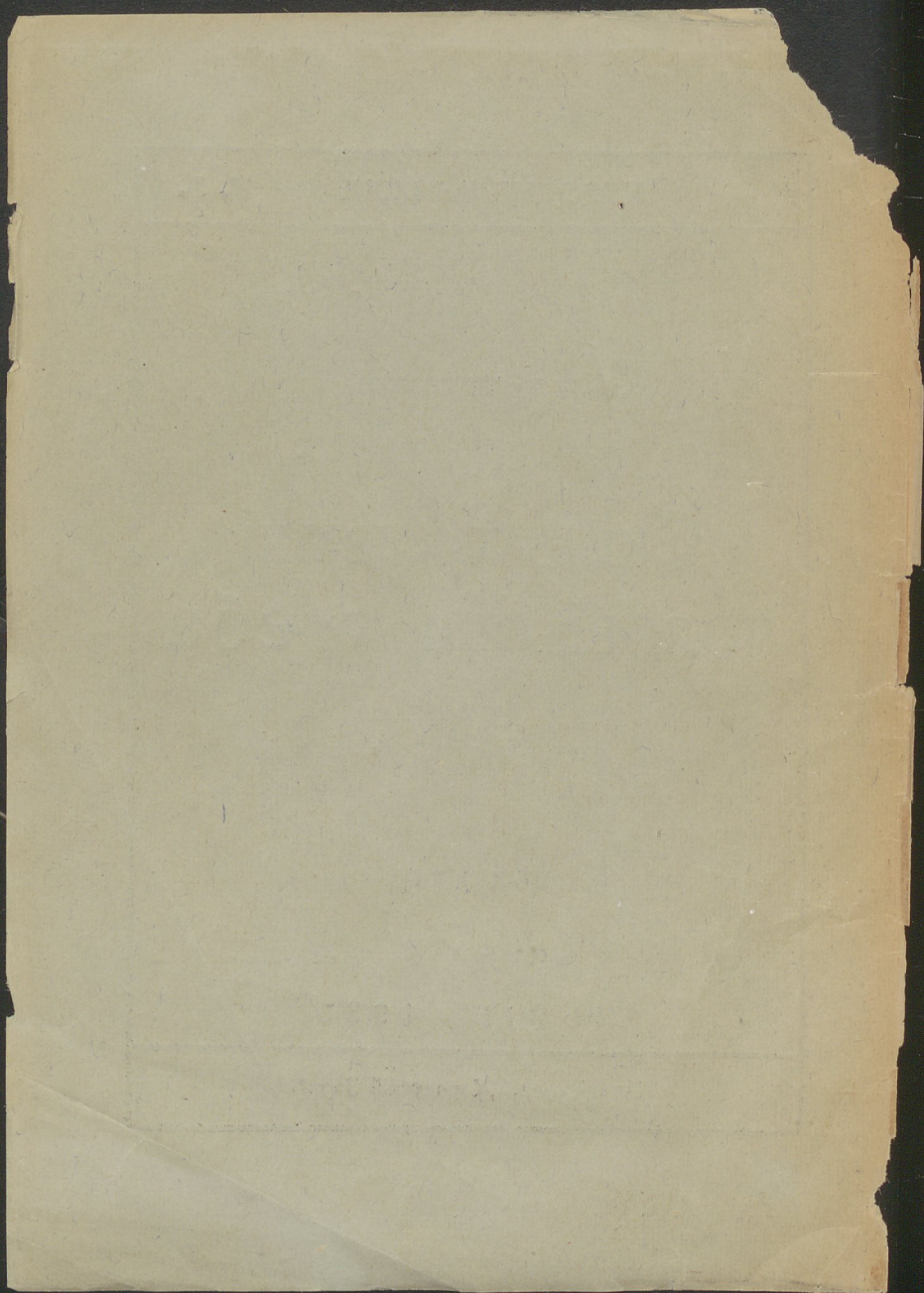
# Скільки землі чоловікови треба

(в малорускій формі)

Ціна 10 гр.

Л Ъ В І В — 1 9 3 8

Іздание ред. „Карпатській Звон“.





# Скільки землі чоловікови треба

## 1.

Приїхала із города старша сестра до молодшої в село. Старша була за купцем в городі, а молодша за мужиком в селі. Пють чай сестри, розговорюють. Стала старша сестра чванитись (хвалитись) — свою жизнь в городі вихвалити: як она в городі просторно і чисто живе, як она смачно їст і пе і як на катаня (прогульки тройкою), забави і в театри їздит.

Обидно стало молодшій сестрі, і стала она ку пецку жизнь унижати, а свою селянску возвишати.

— Не проміняю я, говорит, свого житя на твоє. Даром (дарма) що сіро живем, да страху не знаєм. Ви і почище живете і, або много торгуєте, або зовсім проторгуєтесь. І пословиця говорит: для зиску страта — великий брат. Буває і то: нині богатий, а завтра під окнами найдешся. А наше мужицке діло вірнійше: у мужика живіт тонкій — но довгій; богаті не будем, но ситі будем.

Стала старша сестра говорити: „Ситість то яка, — зі свиньми і з телятами! Ні убранства, ні вихованя. Як не трудись твій хозяїн, як живете в навозі, так і помрете, і дітям то буде.

— А щож, — говорит молодша, — наше діло таке. Зато твердо живем, нікому не кланяємся, ні-



кого не боїмся. А ви в городі всі в соблазнах живете; нині добре, а завтра підвернеться нечистий, — глядь, і соблазнит твого хозіяна, чи то на карти, чи то на вино, чи то на кралю яку. І піде все прахом. Чи не буває?

Слухав Пахом-хозяїн на печі, що баби балакают. „Правда то, говорить, — істинна... Як наш брат від малого, землю-матушку перевертає, так дурь-то в голову і не піде. Одно горе — землі мало! А будь землі вволю, то я нікого, і самого чорта не боюсь!”

Випили баби чай, побалакали ще о нарядах, зібрали посуду (начине) і пішли спати.

А чорт за печею сидів, все чув. Обрадовався він, що крестянська жена мужа на похвальбу намовила: похваляється, що, булаб у него земля, его і чорт не возьме.

„Ладно, думає, поспорим ми з тобою; я тобі землі много дам. Землею тебе і возьму”.

## 2.

Жила рядом з мужиками невелика пані. Було у неї 120 десятин землі. І жила прежде з мужиками смирно — не обижала. Та нанявся до неї солдат отставной в приказчики\*) і став донимати мужиків карами. Як не бережеться Пахом, а все-ж або кінь в овес забіжит, або корова в сад забреде, або телята в луг підуть, — за все кара.

Росплачується Пахом і домашних ругає і бе. І много гріха от того приказчика приняв за літо Пахом. Уже і рад був, що скотина на дворі стала, — хоть і жаль корму, та страху нема.

---

\*) Слуги, ту за сторожа.



Пішов в зимі слух, що продає пані землю і що хоче купити єю сторож з великої дороги. Учули мужики, ахнули. „Ну, думают, дістанеться земля сторожеви, замучит карами гірше пані. Нам без тої землі жити не годен, ми всі от неї зависимі.” Прийшли мужики до пані громадою, стали просити, щоб не продавала сторожеви, а їм отдала. Обіцяли дорожше заплатити. Згодилась пані. Стали мужики радити всю землю громадою купити; збирались і раз і два на сходки — не зійшло діло. Розбиває їх нечистий, ніяк не можуть згодитись. І порішили мужики одільно купувати, скільки хто осилит. Згодилась і на то пані. Услухав Пахом, що купив у пані сусід 20 десятин і она єму половину грошей на літа розложила. Завидно стало Пахому: „Роскупят, — думає, всю землю, — остануться я без нічого”. Став з женою совітуватись.

— Люди купують, треба, говорит, і нам купити десятин десяток. А то жити не годен. Одолів гуменний карами.

Обдумали, як купити. Було у них відложено сто рублів, тай жеребця продали, тай пчіл половину, тай сина заложили в робітники, тай еще у свояка позичив, і набралась половина грошей.

Зібрав Пахом гроші, вибрав собі землю, 15 десятин з лісочком, і пішов до пані торговатись. Виєднавав 15 десятин, ударив по рукам і дав задаток. Поїхали в город, купчу закріпити, грошей половину дав, решту в два роки зобов'язався виплатити.

І обзавівся Пахом землею. Пожичив Пахом сімен, посіяв покупну землю; родилось добре. В один рік виплатив довг і пані, і свояку. І став Пахом поміщиком; свою землю орав і сів, на своїй

землі скотину кормив. Виїде Пахом на свою вікову землю орати чи прийде всходи і луги оглянути, — не нарадуєсь. І трава-то, ему здається, росте, і цвіти-то цвітуть на ній зовсім інші. Бувало, проїзжав по тій землі — земля як земля, а тепер зовсім земля особенна стала.

## 3.

Живе так Пахом, радується. Все би хорошо, но стали мужики у Пахома хліб і луги випасати. Честію просив, все не унимаються; то пастухи впускають коров у луги, то коні з нічного на хліби (збіже) зайдуть. І згоняв Пахом і прощав, все не судився, потім наскучило, став в волостну управу жаловатися. І знає, що от тісноти, а не з умислом ділають мужики, а думає: „Не можна дарувати, так они все витовчут. Треба поучити”.

Поучив так судом раз, поучив другій раз, укарав одного, другого. Стали мужики-сосіди на Пахома сердце держати (сердитись). Стали другій раз і нарочно випасати. Забрався якійсь в ночі в лісок, десяток липок на лика зрізав. Проїхав по лісі Пахом, — глядь, білієтся. Підіхав: галузе кинене лежить, і пеньочки торчат. Хотяби з корча крайні зрізав, одну оставив, а то підряд злодій усе счистив. Розізлився Пахом. „Ах, думає, визнати би, хто то зділав; уже я би ему отомстив. Думає, думає, хто: „більше нікто, думає, як Семко”. Пішов до Семка на подвіре шукати. Нічого не найшов, тільки поругались. І еще більше увірився Пахом, що Семен зробив. Подав просьбу. Визвали на суд. Судили, судили — оправдали мужика: доказів нема. Еще більше образився Пахом; зі старшиною і судею розругався. „Ви, говорит, злодіїв руку тягнете. Колиб самі по правді жили, не оправдалиб



злodiiv. Посварився Пахом і з судіями і з сoсiдами. Стали йому і „червоним когутом” (огнем) грозити. Стало Пахому жити на землі просторнійше, а в громаді тіснійше.

І пішов в той час слух, що іде народ на нові місця. І думає Пахом: „Самому мені от своєї землі іти ні на що, от, коби із наших хто пішов, у нас би просторнійше стало. Я би їх землю на себе взяв, собі в круг пригнав; жите би лүчше стало. А то все тіснота”.

Сидит раз Пахом дома, заходить прохожий мужик. Пустили ночувати мужика, покормили, розговорились, — откуда Бог несе? Говорит мужик, що іде з долів, зза Волги, там на роботі був. Слово за словом, розказує мужик, як тудя народ селитись іде. Розказує: поселились там они, приписались до громади, і нарізали їм по десять десятин на душу. А земля така, говорить, що посіяли пшениці, то солома — коня не видати, а густа, що горстей нять і сніп. Один мужик, говорить, зовсім бідний, з одними руками прийшов, а тепер у него шість коней, дві корови.

Розгорілось у Пахома серце. Думає: „Пощож тут в тісноті бiдувати, коли можно хорошо жити. Продам тудя землю і загороду, там за ті гроші я вбудуюсь і заведене усе заведу. А тут в тій тісноті — гріх один. Тільки самому все точно визнати треба.

Собрався на літо, пішов. До Самари плив по Волзі вниз на пароході, потім пішов верств 400 пройшов. Дійшов до місця. Все так в точности. Живут мужики просторно, по 10 десятин землі на душу нарізано, і приймают до громади з охотою. А коли хто з грішми, купиуй ,крім наділенної, в віч-

не, скільки хочеш, по 3 рублі самої першої землі; скільки хочеш, купити можно!

Розізнав все Пахом, вернувся к осени домів, став все розпродавати. Продав землю з зиском, продав своє подвіре, продав скотину свою, випивався з громади, дождався весни і поїхав з родиною на нові місця.

## 4.

Приїхав Пахом на нові місця з родиною, приписався в велике село, в громаду. Угостив старшин, упорядкував всі свої папери. Приняли Пахома, нарізали йому на 5 душ надільної землі 50 десятин в різних кусках, крім вигона. Построївся Пахом, скотину завів. Землі у него одної приділеної проти прежнього втрое стало. І земля хлібородна. Життя проти тої, що на давнім було, вдесятеро лучше. І пахотної землі і кормів вволю. Скотини скільки хочеш держи.

Спочатку, покуда будовався і заводився, хорошо показалось Пахому, як обжився — і на тій землі тісно показалось. Посіяв перший рік Пахом пшеницю на наділенній, — хороша уродилась. Розохотився він пшеницю сіяти, а наділенної землі мало. І яка єсть негодится. Пшеницю там на ковильній, або в викиненній паром землі сіют. Посіют год, два і запускають, поки знова ковилем не поросте. А на таку землю охотних много, на всіх і не вистарчає. Тоже ізза неї спори; хто богатший — хотят самі сіяти, а бідняки отдають купцям за податки. Захотів Пахом побільше посіяти. Поїхав на другій рік до купця, купив землі на рік. Посіяв побільше — родилось добре; та далеко от села: верст за 15 возити треба. Видит — в окрузі купці-мужики хуторами живуть, богатіють. „Не зле-би



було, — думає Пахом, — коби также в вічність землиці купити тай построіти хутор. Все би в крузі було”. І став подумувати Пахом, якби землю в вічність купити.

Прожив так Пахом три года. Знимав землю, пшеницю сів. Роки вийшли хороші, і пшениця хороша родилась, і гроші зложені завелися. Жити би тай жити, та скучно показалось Пахому кождей рік от людей землю купувати, із-за землі воловодитись: де хороша землиця єсть, сейчас налетят мужики, та і пропала робота. „Коби своя земля була, думає, нікому би не кланявся, і гріха би не було”.

І став Пахом розізнавати, де купити землі в вічність. І попав на мужика. Були куплені у мужика 500 десятин, та заорює він і продає за дешево. Став Пахом ладити з ним. Толкував, толкував — зладився за 1000 рублів, половину грошей обіждати. Зовсім уже було поладили, та заізжає раз до Пахома купец-проізжій в подвірє покормити коней. Попили чайку, поговорили. Розказує купец, що іде він з далеких башкир. Там, розказує, купив у башкірців землі тисяч пять десятин. І стоїло всеґо тисяча рублів. Став розспрошувати (роспитувати) Пахом. Розказав купец: „Тілько, говорит, старшин задобрив. Халатів, коврів роздарив рублів на 100, тай мірку чаю, тай напоїв винцем, кто пє, і по 20 копійок за десятину взяв”. Показує купчу (документ купна). „Земля, говорит, при річці, і степ ковильний” (поросшій ковилем). Став роспитувати Пахом, як і що. „Землі, — говорит купец, — там не обійдеш і в год: все башкірська. А народ несмишленний, як барани. Можно майже даром взяти”. — „Ну, — думає Пахом, по

щож мені за мої 1000 руб. 500 десятин купити і еще довг на шею забрати. А тут я за 1000 рублів чим заволодію!

## 5.

Роспитав Пахом, як проїхати, і тільки проводив купця, зібрався сам їхати. Оставив дім на жону, сам зібрався з робітником, поїхав. Заїхали в город, купили чаю мірку, подарків, вина, — все, як купец сказав. їхали, їхали, верст 50 проїхали. На сему добу приїхали на башкірську кочеву станицю. Все так, як купец говорив. Живут всі в степу, над річкою, в кібітках войлочних (фільцевих). Самі не орют і хліба не їдять. А в степі скотина ходит і коні косяками (табунами). За кібітками лошаки привязані, і до них два рази на день маток пригоняють; кобиляче молоко доят і із него куміс робят. Баби кумис бовтають і сир робят, а мужики тільки і знають — кумис і чай пють, баранину їдять та на дудках грають. Гладкі всі, веселі, все літо празднують. Народ зовсім темний і по-руски не знає, а ласковий.

\*Тільки увидали Пахома, повиходили з кібіток башкірці, обступили гостя. Найшовся переводчик. Сказав ему Пахом, що він приїхав по ділу. Обрадовались башкірці, підхватили Пахома, завели его в хорошу кібітку, посадили на коври, підложили під него пухових подушок, сіли кругом, стали гостити чаєм, кумисом. Барана зарізали і бараниною накормили. Дістав Пахом з тарантаса (воза) подарки, став башкірцям роздавати. Обдарив Пахом башкірців подарками і чай розділив. Обрадовались башкірці. Лопотали, лопотали помеж собою, потім веліли переводчику говорити.



— Велят тобі сказати, — говорить переводчик, — що они полюбили тебе і що у нас обичай такій — гостю всяку радість творити і за подарки відвдячуватись. Ти нас обдарив; тепер скажи, що тобі із нашого полюбится, щоби тебе обдарити?

— Полюбилась мені, — говорить Пахом, — більше всего у вас земля. У нас, говорить, в землі тіснота, то і земля виорана, а у вас землі много і земля хороша. Я такої і не видав.

Передав переводчик. Поговорили, поговорили башкірці. Не розуміє Пахом, що они говорят, а видит, що веселі, кричат щось, сміються. Затихли потім, смотрят на Пахома, а переводчик говорить: „Велят, говорить, они тобі сказати, що за твое добро раді тобі скілько хочеш землі отдати. Тільки рукою покажи яку — твоя буде”.

Поговорили они еще і чогось спорити стали. І спитав Пахом, о чім спорят. І сказав переводчик: „Говорят одні, що треба о землі старшину спитати, а без него не вільно. А другі говорят: і без него можна”.

## 6.

Спорят башкірці, нараз іде чоловік в шапці з лиса. Замовчали всі і встали. І говорить переводчик: „То старшина сам”. Сейчас дістав Пахом лучшій халат (кафтан) і підніс старшині і еще чаю 5 фунтів. Приняв старшина і сів на перше місце. І сейчас стали ему щось говорити башкірці. Слухав, слухав старшина, кивнув головою, щоби они замовчали і став говорити Пахому по-руски.

— Щож, говорить, можно. Бери, де полюбится. Землі много.

„Якже я возьму, скілько хочу, — думає Пахом.

Треба-ж як ни єсть, закріпити. А то скажут твоя, а потім відберут”.

Землі чейже у вас много; а мені не багато треба. Тільки би мені знати, яка моя буде. Уже як-ни-будь, абе всетаки отмірити і за мною закріпити треба. А то от волі Божої зависит жите і смерть чоловіка. Ви, добрі люди даєте, а прийдеться, діти ваші відберут.

— Правда твоя, — говорит старшина, — закріпити можно.

Став Пахом говорити: „А вот я чув, що у вас купец був. Ви єму тоже землю подарували і купчу зробили; так і мені би тоже”.

Все поняв старшина.

— Благодарим вас, говорит, на добрім слові, і в город поїдем, і всі печати приложим.

— А ціна яка буде? — говорит Пахом.

— Ціна у нас одна: 1000 рублів за день.

— Ми того ,говорит, не умієм рахувати. А ми за день продаєм. Скільки обійдеш в день, то і твое, а ціна дню 1000 рублів.

Здивовався Пахом. — Таж то, говорит, в день обійти, землі много буде.

Засміявся старшина. — Вся твоя! говорит. Тільки одно условие: если назад не прийдеш в день до того місця, з якого ти вийшов, пропали твої гроші.

— А ми станем на місце, де ти вибереш, ми стояти будем, а ти іди, роби круг; а зі собою лопатку возьми і, де надобно, замічай, на поворотах ямки копай, дернички клади, потім з ямки на ямку плугом проїдем. Якій хочеш круг забирай, тільки до заходу сонця приходи на то місце, з якого звявся. Що обійдеш, все твое.



Обрадовався Пахом. Порішили до-світа виїзжати. Потолкували, попили еще кумису, баранини поїли, еще чаю напились: стало темніти. Уложили Пахома спати на пуховику (перині), і розійшлись башкірці. Обіцяли завтра до-світа зібратись, до сонця на місце виїхати.

## 7.

Ліг Пахом на перину і не спитя єму, все про землю думає.

„Відхвачу, думає, цілу огромну площадь. Верств 50 обійду в день. День-то нині що год. в 50 верстах буде землі много! Яка гірша — продам, або мужиків пущу, а лучшу отберу, сам на ній сяду. Плуги два биків заведу, чоловіка два робітників найму; десятинок півсотні орати буду, а на остальній скотину випасати стану”.

Не заснув всю ніч Пахом. Перед досвітком тільки уснув. Тільки що уснув він і видит сон. Видит він, що лежить будто він в тій самій кібітці і чує на дворі ктось сміється. І будто єму захотілось подивитись, хто такий сміється, і встав він, вийшов з кібітки і видит — сидит той самий башкірській старшина перед кібіткою, за живіт ухватився обома руками, заливається, сміється з чого-то. Підійшов він і спитав: „з чого смієшся?” І видит він будто не старшина башкірській, а купец недавній, що раньше до них заїзжав, о землі розказував. І тільки спитав у купця: „чи ти давно тут?”, а то уже і не купец, а той самий мужик, що давно з долів заходив. І видит Пахом, що будто і не мужик то, а сам дьявол, з рогами і з копитами, сидит, сміється, а перед ним лежить чоловік босий, в рубасі (сорочці) і портках. І будто глянув Пахом доклад-

нійше, що за чоловік такий? І видит, що чоловік мертвий і що то — він сам. Настрашився Пахом і збудився. Збудився, — „чого не присниться!“ думає. Оглядівся; видит в откриті двері — уже ясно становиться, свитати починає. Треба, думає, будити народ, пора їхати”. Піднявся Пахом, розбудив робітника в тарантасі, велів запрягати і пішов башкірців будити. „Пора, говорит, на степ їхати, отмірювати”. Повставали башкірці, зібрались всі, і старшина прийшов. Зачали башкірці знова кумис пити, хотіли Пахома угостити чаєм, та не став він дожидатись. „Коли їхати, то їхати, говорит, пора”.

## 8.

Зібрались башкірці, сіли — хто верхами, хто в тарантас, поїхали. А Пахом з робітником на своїм тарантасі поїхав і з собою лопатку взяв. Приїхали в степ, зоря займається. Віхали на горбок, по-башкірски на шихан. Вилізли з тарантасів, позлізали з коней, зійшлись в купу. Підійшов старшина до Пахома, показав рукою.

— Ось, говорит, вся наша, що оком кинеш  
Вибирай любу.

Розгорілись очі у Пахома: земля вся ковильна, рівна як долоня, чорна як мак, а де долинка — то ріжна трава, по груди.

Зняв старшина шапку з лиса, поставив на землю.

— Ось, говорит, знак буде. Отсюда піди, сюди приходи. Що обійдеш, все твое буде.

Вийняв Пахом гроші, положив на шапку, зняв кафтан, в однім кабаті остався, перепоясався під живіт поясом, підтягнувся, торбу з хлібом за пазуху положив, фляжку з водою до пояса привязав.



підтягнув холяви, взяв лопатку у робітника, зібрався іти. Думає, думає, з якої сторони взятись, — всюди хорошо. Думає — все одно: піду на схід сонця. Став лицем до сонця, розрухався, чекає, щоби показалося оно із-за краю. Думає — нема чого часу пропускати. Холодком і іти легше. Тільки бризнуло із-за краю сонце, взяв Пахом лопату на плече і пішов в степ.

Пішов Пахом не тихо, не скоро. Відійшов з версту; остановився, вирив ямку і дернички друг на дружку положив, щоби лучше зауважити було. Пішов дальше. Став роздумувати, став і кроку прибавляти. Відійшов еще, вирив еще другу ямку.

Оглянувся Пахом. На сонці добре видно шихан, і народ стоїт, і у тарантасів на колесах обручі блищать. Згадує Пахом, що верст пять пройшов. Зігріватись став, скинув камізельку, вкинув на плече, пішов дальше. Тепло стало. Взглянув на сонце, — уже час на снідане.

„Одна упряжка пройшла, — думає Пахом. А їх чотири в дню, рано еще завертати. Дай тільки роззуюсь”. Присів, роззувся, чоботи за пояс, пішов дальше. Легко іти стало. Думає: „Дай, пройду еще верст пять, тогди в ліво загинати стану. Місце-то дуже хороше, кидати жаль. Що дальше — то лучше”. Пішов еще вперед. Оглянувся — шихан уже ледво видно і нараз на нім як мурашки чорніє і ледво блистят щось.

„Ну, — думає Пахом, — в той бік досить забрав; треба завертати. Тай зіпрів — пити хочеться”. Остановився, вирив ямку побільше, положив дернички, отвязав фляшку, напився і загнув

круто в ліво. Ішов він, ішов травою високою і гарячо стало.

Став Пахом змучуватись; глянув він на сонце, видит — самий обід. „Ну, думає, отпочати треба”. Остановився Пахом, присів. Поїв хлібця з водою, а не став ложитись; думає — ляжеш, тай заснеш. Посидів немного, пішов даліше. Спочатка (сперва) легко пішов. От їди сили прибавились. Та вже гаряч сильна стала, тай сон клонити став; однак все іде, думає — годину терпіти, а вік жити.

Пройшов еше і по тій стороні много, хотів уже загинати вліво, та глядь — долинка підійшла сира; жаль кидати. Думає — лен тут хороший уродится. Опять пішов прямо. Захватив долинку, викопав ямку за долинкою, загнув другій кут. Оглянувся Пахом на шихан: от тепла затуманилось, гойдається щось в воздуху і крізь мару ледво видніють люди на шихані. „Ну, — думає Пахом, — довгі сторони взяв, треба ту покороче взяти”. Пішов в третю сторону, став кроку добавляти. Глянув на сонце — уже оно до полудня підходить, а по третій стороні всего дві версти пройшов. І до місця все тих-же верст 15. „Ні, думає, хоть крива дача буде, а треба просто поспівати. Не забрати би лишнього. А землі і так уже много”. Вирив Пахом поскорійше ямку і повернув прямо на шихан.

## 9.

Іде Пахом прямо на шихан, і тяжко уже ему стало. Зіпрів і ноги босо порізав і підбив, тай підкошуватись стали. Отпочати хочеться, а не можно, — не успіеш дійти до заходу. Сонце не жде, все спускається і спускається. „Ах, думає, не змідився, не забрав за много? Що, як не успіеш?” Гляне вперед на шихан, гляне на сонце: до місця



далеко, а сонце уже недалеко від землі.

Іде так Пахом, трудно ему, а все прибавляє і прибавляє кроку. Ішов, ішов — все ще далеко: побіжав трапом. Кинув камізельку, чоботи, фляшку, шапку кинув, тільки лопатку держит, нею підпирається. „Ах, думає, захланний я, все діло погубив, не добіжу до заходу”. І ще більше ему от страху дух запирає. Біжит Пахом, рубаха і портки от поту до тіла липнуть, во рту пересохло. В грудях як міхи ковальські роздуваються, а в серці молотком бє, і ноги як не свої — підломлюються. Страшно стало Пахому: думає, як би не померти з натуги.

Померти боїтся, а останнитись не може. „Скільки, думає, пробіг, а тепер останнитись, — дураком назовут”. Біг, біг, підбігає уже близько і чує: верещат, гайкают на него башкірці, і от крика їх у него серце еше більше запалєється. Біжит Пахом з послїдних сил, а сонце уже до краю підходить, в туман зайшло; велике, червоне, кроваве стало. Ось-ось скоро закотится. Сонце близько, но і до місця уже не зовсім далеко. Видит уже Пахом і народ на шихані, на него руками махає, его підгоняє. Видит шапку з лиса на землі і гроші на ній, видит і старшину, як він на землі сидит, руками за пузо держится. І вспїмнув Пахом сон. „Землі, думає, много, та чи приведе Бог на ній жити. Ох, погубив я себе, думає, не добіжу”.

Взглянув Пахом на сонце, оно до землі дійшло, уже краешком заходити стало і дугою до краю врізалось. Наддав з послїдних сил Пахом, подався наперед тілом, насилу ноги підставляються, щоби не упасти. Підбіг Пахом до шихана, нараз темно стало. Оглянувся, — уже зайшло сонце.

Ахнув Пахом. „Пропали, думає, мої труди”. Хотів уже остановитись та чує, гайкают все башкірці. і вспінув він, що з низу-то йому здається, що зайшло, а з шихану не зайшло еще сонце. Надувся Пахом, вбїг на шихан. На шихані еще ясно. Вибїг Пахом, видит — шапка. Перед шапкою сидит старшина, гогоче, руками за пузо держится. Вспінув Пахом сон, крикнув, підкосив ноги, і упав наперед, руками до шапки дістав.

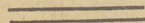
— Ай, молодец! — закричав старшина: — Много землі запосів!

Підбїг робїтник Пахомів, хотів підняти его, а у него з рота кров тече, і він мертвий лежит.

Поцвенькали язиками башкірці, пожалїли.

Підняв робїтник лопатку, викопав Пахому могилу, рівно наскїлько він от нїг до голови захватив — три аршина, і закопав его.

1886 г.



Друкарня Ю. Ясьхова, Львів, ул. 3-го Мая 10 ч.

5494/88